

צב. בעובדא דגר שנתגייר ביום חול ועדיין לא נתרפא ממילתו וכיון שכן, עדיין לא טבל ובשבת קדש הורה לו הראב"ד הגאון רבי אשר לעמיל לעוי זצ"ל דעליו לחלל שבת, דכיון שמל ולא טבל עדיין לא נתגייר וגוי ששבת חייב מיתה, אך רבינו סבר על כך דהיה יכול לשמור שבת, דלאחר שמל, אף שעדיין אינו ישראלי לגמרי, מ"מ אינו נקרא בגדר גוי שאסור בשמירת השבת¹⁰⁵.

מלואי אדרת

להמתין שיתרפא. וביום שב"ק אחרי תפילת המנחה לפנות ערב, ניגשו אליו שליחים מטעם הבד"ץ הנ"ל בשם הראב"ד באותו הזמן ויש שכתבו המעשה כי הגרא"ל זצ"ל עצמו היה אצלו וציווה לעשות מלאכה, אולם הגרא"ל במכתבו כת' כי שלח אליו שליחים – הגה"ק רבי אשר לעמיל לעוי זצ"ל ואמר להגר שכיון שעדיין לא טבל, עדיין לא נתגייר ד"מל ולא טבל אינו גר עד שימול ויטבול" (יבמות מז.) וא"כ אסור בשמירת השבת כדאיתא "גוי ששבת חייב מיתה" (סנהדרין נח:). ולכן ציווה לכתוב אותיות אחדות ובתחילה מאן הגר ואמר "הלא כמה שנים אני נשמרתי מלעשות מלאכה ביום שב"ק, וק"ו כעת אשר אני כבר זכיתי להכנס תחת כנפי השכינה שכבר אני נמול שלא אעשה מלאכה" ובפרט שהיה אותו גר מחמיר במצות וביותר בשביתת שבת והיה נזהר שלא לומר לגוי להבעיר אש בביתו הגם שהיה עדיין חולה שאין בו סכנה ומחמת המילה וכדלעיל. וגם בכל השלוש שנים שקדמו לגירות שהיה בירושלים, ישב בחושך כל השבת והיה נזהר אף ממלאכה קלה, אך אמרו לו השליחים שבכח ב"ד וגזירת התורה מוכרח הוא לעשות מלאכה ועפ"י ציווי חתם הגר את שמו בלשון לע"ז "וכתב בדמע שבכה על מה אנה ה' זאת לידו לחלל שבת". וועל מה שכת' בלשון לע"ז, ראה בש"ע (סי' ש"י סיא) ברמ"א דכתב עכו"ם אינו אסור אלא מדרבנן. ומקורו מ"אור זרוע"

כל זמן שאינו פתוח ואם ואם יבין הגוי מעצמו ויפתחנו לית לן בה עכ"ד. וא"כ הכא במקרה זה י"ל דלפעמים היה צורך גדול כיון שלרבינו שלחו מכתבים מכל קצוות תבל עבור כל יושבי ירושלים ופעמים רבות אפשר שהיה בהם צורך גדול. ובפרט שכאן לא אמר לגוי אפי' ברמיזה אלא ידע מעצמו את המוטל עליו לעשות.

ובעיקר דין קריאת מכתבים בשבת, ראה מ"ש בש"ע (סי' ש"ז סי"ד) וז"ל: "לקרות באגרת השלוחה לו אם אינו יודע מה כתוב בה, מותר. ולא יקרא בפיו אלא יעיין בה". וכת' במ"ב (ס"ק נ"ד) הטעם דמותר "דשמא יש בה דבר שהוא צורך הגוף ואינו דומה לשטרי הדיוטות שהם רק צורך ממנו. והנה אף דיש אוסרים גם באופן זה ממבואר בב"י, סמך כזה להקל באופן שלא יקרא רק יעיין בלבד, דבעיון בלבד גם כן יש מתירים בשטרי הדיוטות".

105. המעשה היה בירושלים ביום ג', כ"ג אדר ב' תר"ח (זהו התאריך כפי שכת' בשו"ת "בנין ציון" (סי' צ"א). וב"הדרוס" שהופיע מאוחר יותר (תשל"ג) כת' שהיה המקרה בשב"ק ח' אדר תר"ח] שנימול אז גר שבא לירושלים ממדינת מרוקו לפני הבד"ץ דקהלות האשכנזים, ובשב"ק שאחר מכן (כ"ז לחודש) טרם היה טבול, כיון שעדיין לא נתרפא ממילתו ואיתא ביבמות (מז:) "נתרפא, מטבילין אותו מיד", הלא"ה לא. ואף דשיהוי מצוה לא משהינן, מ"מ צריך

מלואי אדרת

וראה בבב"ה"ל (ד"ה בכתב) שהוכיח מהראשונים דס"ל דעל כתב של כל אומה חייב מן התורה. ולמחרת נודע הדבר בין הת"ח ורובם אמרו שלא היה על הגר לחלל שבת, אלא לשבות. וביניהם ראש ביה"ד של הספרדים הראש"ל צ"ה הרב אג"ן (אברהם חיים גאגין) זצ"ל שאף רצה לגזור על הגרא"ל נזיפה. בראות זאת הגרא"ל "כי נעשתה עליו מלחמה" כתב ב' מכתבים הא' להג"ר יעקב יוקב עטלינגר זצ"ל בעל ה"ערוך לנר" שענה לו שלא היה צריך לומר לגר לחלל שבת ונדפס לו בשו"ת "בנין ציון" (שם) ועוד מכתב לבעל החידושי הרי"ם מגור זצ"ל. ובאותה עת שהגיע המכתב שהה רבינו בורשא בבית בעל החידושי הרי"ם במסיבת ת"ח שערך בעל החידושי הרי"ם לכבוד האורח ושאל רבינו להחידושי הרי"ם לחו"ד בנ"ד, א"ל החי' הרי"ם: "לית דין בושש ואסור לאחר מילה לחלל שבת". ואף דעת רבינו היתה שלא היה עליו לומר לו לחלל את השבת כדלהלן.

וכן היה המנהג מאז ומעולם שלא ציוו על גר שמל ולא טבל לעשות מלאכה בשבת כפי שכתב הגרא"ל גופיה במכתבו "יהי ביום המחרת כאשר נשמע הדבר בעה"ק ת"ו פה צווחו עלי חכמי ספרד וחכמי אשכנזים הי"ו על דבר חדש הלזו אשר לא נשמע מעולם, אחרי שכבר קיבל עליו כל המצות בשעת מילה וכבר נימול ועומד ומצפה בכל יום לטבול לכשיתרפא, שיהיה מותר לו לחלל וכש"כ שיהיה עליו חיובא ומצוה לחלל ש"ק. והמה זוכרים כמה גרים שנימולו פעה"ק ת"ו ולא נשמע כזאת ומניין לי לחדש דבר אשר לא שערם הראשונים". וסבר הגרא"ל דאף שלא ישמע כזאת מעולם "אולי מקום הגיחו לי להתגדר בו". וכן בתשו' בנין ציון כת' "חקרתי בשאר מקומות שמקבלין גרים, ונאמר לי שמעולם לא הקפידו על זה שלא ישמור הגר שבת קודם טבילה". ובין החולקים ע"ד של הגרא"ל, היו שסברו שלא היה צריך

לומר לו לחלל את השבת, אם כי אין איסור בכך שיחלל את השבת, כיון שעדיין לא נכנס לגמרי ליהדותו וכפי שכת' הגרא"ל במכתבו "הודו לי חכמי ספרד הי"ו, דאם עושה מלאכה בשבת ודאי אינו עושה איסור דפשיטא דאינו מוזהר עדיין על שבת". ויש שסברו שאסור עליו לחלל את השבת. וביותר, רבינו חשש שאם יראוהו עושה מלאכה יחשבו שחזר בו מהגירות ואח"כ כשיראו שמטבילין אותו, יסברו שכעת רצונו להישאר בדת יהודית ואין צריך הטפת דם ברית עוד הפעם וסגי בטבילה, וזה אינו כן. ועוד כת' הגרא"ל על הטענה שנשמעה באותה עת שעשה את זה על דעת עצמו ולא נתייעץ עם הבי"ד "האמנם מהראוי היה להתיעץ בזה עם חכמי ורבני עיה"ק פה הי"ו טרם נעשה המעשה, אמנם מחמת כי כבר היה אחר תפלת המנחה לעת ערב ובין כך יצא ש"ק. ובעיני היה הדבר פשוט שאין כאן איסור כלל וכו' כי אם מצוה בחילולו ש"ק" עכ"ל וע"כ תמצית המעשה בקיצור כפי שהובא בקו' "המאסף" (שנה עשירית – תרס"ה, חוברת ד' סי' מ') ע"י הג"ר יחיאל מיכל טוקצ'נסקי זצ"ל. והגרי"מ"ט לא הזכיר שם הגרא"ל בפירוש אלא "רב גדול וצדיק, אחד מהרבנים מהבד"ץ של הגאון ר' שמואל סלאנט". ובשו"ת "בנין ציון" (הנ"ל). ובשו"ת "דברי יוסף" להג"ר יהוסף שורץ זצ"ל (ח"ג, סי' ב"ד). ובקובץ "הדרום" (חוברת ל"ז ניסן תשל"ג עמ' 264). ובקובץ "שומר ציון הנאמן" (חוברת קנ"ח).

ועתה נביא את דעת רבינו כפי שכתבה בשמו נכדו הגאון רבי יחיאל מיכל טוקצ'נסקי זצ"ל בקו' "המאסף" (שם). וז"ל: .. **והגרש"ס** שלח להרב הפוסק מכתב ארוך וידחה טענותיו והביא ראיות נכוחות כי אסור לו לח"ש. ולעת עתה זכור מכל דבריו **הגרש"ס** רק גרגיר וסעיף אחד: מה שהביא ראיה לזה מדברי הרשב"א יבמות (עא:) דהנה שם אמרו בגמ' לאתויי גר שמל ולא טבל שאינו מביא ק"פ. והקשה

מלואי אדרת

ובשו"ת "בכורי יעקב" להגאון רבי יעקב חי זריהן זצ"ל (סי' ד') **וכן בקו' "המאסף"** (ירושלים תרס"ג) (שנה שמינית חוברת א' סי' ב') הביא את המעשה כדלהלן: "בגר צדק שנתגייר ומל ומחמת שעדיין לא נתפא ממילתו לא טבל ואירע שב"ק באמצע בין מלה לטבילה והגר הנז' חפץ הוא לשמור שבת כהלכת גוברין יאודאין, מזה הדין נותן אי שבקינן ליה לשמור שבת דקי"ל גוי ששבת חייב מיתה כמ"ש רמב"ם (פיו"ד מהל' מלכים). והרב השואל הנז' יצ"ו אמר לי ששאלה זאת עמודה ונישאת לפני רבני ירושת"ו האשכנזים יצ"ו ובאותו מעמד בכללם היה מע' הרה"ג כמהר"ר שמואל סלאנט יצ"ו הנז' שיעשה מלאכה ביום עש"ק ובליל ראשון בשבת ואזי פטיר ועטיר ממ", דאם יש לו דין בן נח, בבן נח דינא הוא דהלילה הולך אחר היום שעבר וא"כ ליל שבת הוא תשלום יום השבת ג"כ יעשה מלאכה והרי לא עבר כ"ד שעות יום ולילה בלתי מלאכה. ואם הוא ישראל, הרי שמר שבת כדין הישרא' ליל שבת ויום השבת בלתי מלאכה".

וכן העתיק בשו"ת "ישמח לבב" (יו"ד סי' ל"ג) **להגאון רבי ישועה שמעון חיים עובדיה זצ"ל** זו"ל: "אודות גר שמל ובעוד שלא טבל אירע יום שב"ק היכי ליעבד, אם ישבות אפשר שבעוד שלא טבל אין עליו דין ישראל גמור וגוי ששבת חייב מיתה. והגאון מהר"ש סאלאנט ז"ל המציא תרופה למכתו דיעשה מלאכה ביום ו' ובליל מוצ"ש ובזה יסתלק מן הספק, דהא קי"ל דקודם מתן תורה הלילה הולך אחר היום כמעשה הקרבנות וכדמשמע מלשון הכתוב 'ויום ולילה לא ישבותו' וא"כ ממ"נ, אם היה לו דין ישראל גמור הרי שמר ליל שבת ויומו שהוא יום השבת האמיתי. ואם עדיין אין לו דין ישראל גמור, הרי יום השבת לדידיה הוא יום וא"ו וליל ש"ק או יום השבת וליל מוצ"ש. והרי עשה מלאכה בכל אחד משניהם".

הרשב"א א"כ היינו עכו"ם דהו"ל כערבי מהול ול"ל למעטיה. ותי' בזה"ל דשאני הכא דמילתו לשם יהדות ואעפ"י שלא נגמר גירותו, מ"מ כבר התחיל ונכנס קצת בדת יהודית שאינו צריך אלא טבילה עכ"ל. והרי כת' הרשב"א כי יהדותו התחילה כבר משעת מילה אלא שהטבילה גומרה, ואילו לא היו ממעטים מקרא מפורש שאינו אוכל בק"פ הייתי אומר שאוכל, וא"כ אחרי שכבר התחילה יהדותו אין יחלל יהדותו וואדרבה אם יחלל יהדותו הר"ז כמין חורה. הן אמנם לפענ"ד נראה מסתבר שאם חזר בין מילה לטבילה א"צ לחזור ולמול את עצמו כיון שהמילה הקודמת היתה לשם גירות ול"ד לגוי מהול אם בא להתגייר שצריך הטד"ב כיון שמילתו לא היתה לשם יהדות!...!...".

"עוד היה נראה לדעתו לדעתו של **הגרש"ס שליט"א** כי י"ל לשיטת הרשב"א דלאחר שטבל ונגמרה יהדותו הר"ז יהודי למפרע משעת מילה, דאל"כ אכתי חסר קצת ביאור, למה צריך למעטו מק"פ אחרי שלא נגמרה יהדותו, וגם מה שייך התחלת יהדות בלא גמר...".

ולעיל הובא שבאותו הזמן שאירע המעשה שהיה רבינו בורשא אצל בעל החידושי הרי"ם והגיע אל החידושי הרי"ם מכתב בנד"ד והכריע כדעת רבינו שאין מוטל עליו לחלל שבת, וראה שכ"כ ב"חידושי הרי"ם" יבמות (מו. זו"ל): "גר שמל ולא טבל וכו', ואף שאינו נחשב לישראל גמור עד אחר הטבילה, מ"מ אם מל ועדיין לא טבל, אסור לו לעשות מלאכה בשבת, דלגבי זה דינו כישראל". **וכ"כ רבינו במכתבו:** "וכשהייתי בעיר ווארשא יע"א שמעתי מזה כי הרה"ג ר' אשר לעמיל ז"ל שלח דבריו בזה להגאון ר' יצחק מאיר זצ"ל. ותיכף הרציתי מכתב להר"א הנ"ל שבמחילת כבודו שגה בזה".

מלואי אדרת

יום ולילה [בקמץ] צריכים לאמר או יום או לילה [ויש לפלפל בזה] ולפי"ז נפלה העצה בבירא" עכ"ל.

ועוד ב"בכורי יעקב" (שם) דחה סברא זו עפ"י מ"ש ב"יד שאול" (י"ד סי' רצ"ג). וכן המלבי"ם ב"ארצות החיים" (הל' ציצית) הוכיח בן מדעת ד"יערות דבש" דאף בן נח אין הלילה הולך אחר היום, אלא דינם כישראל דהיום הולך אחר הלילה. א"כ להנך דעות אין עצה זו שיעשה מלאכה בע"ש ובמוצ"ש מועילה.

ומצינו באחרונים שכתבו בזה עוד כמה עצות בזה ע"מ לאפוקי נפשן מפלוגתא. או בשו"ת "בני ציון" (הג"ל) כת' עצה דהרי שביית ישראל ואזהרת שביית בני נח אינם מענין אחד, שהישראל תלוי בל"ט מלאכות ואילו העכו"ם תלוי במלאכת טורח ויגיעה שנא' "יומם ולילה לא ישבותו" ולפי"ז יש תקון ע"י שיעשה מלאכת יגיעה שאינה מט"ל מלאכות, כגון שישא ויתן ברה"י.

וב"בכורי יעקב" דחה עצה זו ממ"ש המ"מ (ריש פכ"א מהל' שבת) בביאור ד' הרמב"ם שמה שנא' בקרא 'תשבות' הכונה שאף שהתורה אסרה פרטי המלאכות, הרי עדיין יכול להיות עמל בדברים שאינם יגיעה לכן אמרה התורה תשבות. וכן ברמב"ן עה"ת (פ' אמור) כת' וז"ל: "נצטוונו מן התורה להיות לנו מנוחה ביו"ט אפילו מדברים שאינן מלאכה כמו למלאות החביות ולפנות הכלים והאבנים מבית לבית וממקום למקום ואם היתה עיר מוקפת חומה יהיו עומסים על החמורים וכו' והותרו הימים והשבת עצמו שבכל זה אין בהם מלאכה, לכך אמרה תורה שבתון שיהיה יום שבייתה ומנוחה, לא יום טורח" עכ"ל, הרי מבואר מדבריהם דתשבות זה אף על מלאכה שאין בה עמל וטורח, א"כ ל"ש לומר דבני נח שמצוים על

ולפי המובא לעיל, באותו הזמן שהה רבינו בחו"ל ולכן אין לומר שהיה נוכח במעמד השאלה בענין. ועוד שמתשובותיו של רבינו מוכח דס"ל דודאי אין לומר לו לעשות מלאכה ואין לחוש כאן לכלום, ואילו כאן כת' הבכורי יעקב דנתן עצה לאפוקי נפשן מפלוגתא. שו"ר שכ"כ אף נכד רבינו – הגר"מ טוקצ'ינסקי זצ"ל במלואים לחלק שלישי לס' "תולדות חכמי ירושלים" מרבי אריה לייב פרומקין זצ"ל (עמ' 67) וז"ל: "יש להוסיף, כי במאסף ההוא שגה ידידי הרה"ג הרב זריהן שליט"א רב בטבר' מה שמספר בשם חו"ז מו"ר הגאון ר' שמואל סלאנט זצ"ל שהוא יעץ שיכתוב בעש"ק ובמוצ"ש"ק, דבר מעין זה ישנו בספר פר"ד, אבל מו"ר הגרש"ס זצ"ל, כאשר שמעתי מפיו פסק בפשיטות שאיננו רשאי לחלל שבת. המעשה הזה קרה בירושלם בשנת תר"ח כשהיה הגרש"ס בחו"ל, ובשובו לירושלם התלונן גם הוא על הפסק של הרב הד"ץ ההוא. ובכתבי הגרש"ס מצאתי ג"כ שאומר שגר שמל ולא טבל אסור לחלל שבת. ומסתייע מהרשב"א (יבמות עא). עוד מחדש שם מו"ר הגרש"ס שהיהדות מתחילה עם המילה, אלא קודם שטבל יש לו רשות לחזור, ולאחר שטבל נעשה גר צדק למפרע, אם כן א"צ לחלל שבת משתי פנים: מצד שנעשה גר למפרע, ומצד שהחלול שבת הרי"ז בחזרה, וכאילו עוקר את המילה" עכ"ל.

ובכ"א על עצה זו כת' הגרימ"ט זצ"ל ב"המאסף" (שם) וז"ל: "היה מי שאמר העצה הידועה שיעשה מלאכה במוצ"ש"ק כי בב"נ הלילה הולך אחר היום וכו'. אולם שמעתי ע"ז הערה מרבינו הגאון הגדול ר' אליהו דוד רבינוביץ תאומים שליט"א דלפמ"ש תו' במנחות (נח: ד"ה אין לוקין) ותוס' בב"מ (קט: ד"ה שנאמר. עיי"ש במהרש"א), דאף לר' יאשיה דס"ל דבעינן או לחלק מודה דבירחיים ורכב אמרי' או רכב כיון דכתיב ורכב בקמץ. א"כ הה"נ הכא דכתיב

מלואי אדרת

ושוב דחה הבכור^י גם עצה זו מתרי טעמי. חדא, דאין דין זה מוסכם דגוי לגוי נעשה שליח, דדעת ה"בית שמואל" (אבה"ע סי' ה') וביותר ב"פתחי תשובה" שם הביא ראייה מירושלמי (פ"ו דמאי ופ"ו דתרומות) דגוי אין נעשה שליח וא"כ לא תועיל פשרה זו. ועוד יש לדחות ממ"ש ה"בית מאיר" (אבה"ע סי' ה') והר"ד בחת"ס (אור"ח סי' קפ"ד) דלענין מנוחת שבת ל"ש שיהא שלוחו כמותו, דהתורה הקפידה על מנוחת גופו של ישראל ולא על גוף המלאכה. וכן ב"בית אפרים" (חור"מ סי' ס"ז) דימה זאת למ"ש התוס' רי"ד גבי תפילין וציצית וסוכה, אם אמר לשלוחו הנח תפילין ושב בסוכה הרי זה כאילו הושיב את גוף השליח בסוכה, אבל גופו לא ישב בסוכה. הרי מבואר דבמצוה שהיא מוטלת על גופו לא מהניא בה שליחות. וא"כ בנ"ד אחר דמצות לא ישבותו מוטלת על גופו, מה יתן ומה יוסיף כשלא שבת שלוחו והוא עצמו נח.

ד' עוד עצה כת' בבכור^י דאפשר לעשות תיקון אחר, שכשיראו דיש חשש דקודם הטבילה יחול שבת, יקדימו הטבילה ואח"כ ימולו אותו, דיש לומר בזה אליבא דכו"ע ישראל גמור הוא ואסור לחלל שבת ככל בני ישראל.

אך דוחה, דכיון דקיי"ל דצריך תחילה המילה ואח"כ הטבילה הא פשיטא דאין לנו להתחכם ביותר ואין לנו לזוז מדבריהם. וכן במכתב בעל ה"מנחת אלעזר" ממונקאטש זצ"ל אל בעל ה"בכורי יעקב" [גנדפס בקו] "אוצרות ירושלים" (חלק ל"ט סי' תקכ"ה) [כת': "תמהני, מה תקנה הוא לעבור במזיד ע"ד הרא"ה והנמוק"י דגם בדיעבד לא הוי טבילה כשטבלו קודם כמובא ברמ"א (י"ד סי' רס"ח ס"א) ועדיין לא הכריע שם מרן הרמ"א כמאן, גם בדיעבד כיון שהביא ב' הדעות בשם י"א וכנודע מכלל הפוסקים" עכ"ל. אך ראה מש"כ הגר"מ זעמבא זצ"ל בס' חדושי הגר"מ (סי' כ"ב) להוכיח מד' המסכת גרים דטבילה קודם מילה.

יומם ולילה לא ישבותו זהו דוקא במלאכה דאיכא בה עמל וטורח.

ב' עוד עצה לכך כת' בבכור^י לפימ"ש בשו"ת "חכם צבי" (סי' פ"ו) דכל מה דאמרינן דחצי שעור אסור מה"ת זהו דוקא באיסורי אכילה, משא"כ לענין מלאכת שבת ולענין תולש שער אחד בנוזר [וב"בנין ציון" (סי' י"ח) כת' דלהרמב"ן חצי שעור אינו אסור מה"ת] וכ"ז בישראל, אך לבן נח לא נאמרו שעורים כמ"ש ב"מנחת חינוך" (פ' אחרי) דמהאי טעמא קטן בן נח הבא על אמו נהרג, כיון דדיני השיעורין הן הלל"מ, א"כ אי"ז ענין לבן נח ולפ"ז יש תקון לכך ע"י שנצוה להגר לקצור ח"ש, דלגבי ישראל פטור ומותר מה"ת ולגבי בן נח חשיב מלאכה דשעורין לא נאמרו לבני נח.

אך כת' לדחות בבכור^י דלרבים מהפוסקים חצי שעור אסור בישראל מן התורה אף במלאכת שבת כמ"ש בפמ"ג (בפתיחה להל' שבת) מזהגות אשר"י ורש"י דלשיטתם חצי שעור אסור מה"ת.

ג' עוד עצה כת' בבכור^י לפימ"ש הש"ך (חור"מ סי' רמ"ג) והר"ד בב"ח (י"ד סי' קל"ב) וכן בשו"ת "תורת חסד" (סי' מ"ה) דאף דאין שליחות לנכרי, מ"מ נכרי לנכרי נעשה שליח וא"כ בנ"ד יש לנו לומר שהגר יצוה לנכרי לעשות מלאכה בשליחותו ואזי ממ"נ פטור, דאם חשוב כנכרי לכל דבריו, א"כ הרי עשה שלוחו הנכרי מלאכה עבירו ומתייחסת אחריו וחשיב כאילו הוא חילל את השבת ואם הוא ישראל, הא קיי"ל אין שליחות לגוי. ואף דלהצד דהוא ישראל ואמר לגוי לעשות מלאכה אף דאינו שלוחו, מ"מ עבר על שבות דאמירה לעבד"ם, י"ל דבנ"ד שרי כיון דעביד להניצל מאיסור תורה ובמקום מצוה רבה כוז שרי כמ"ש בתוס' ר"ה (כד ד"ה שאני) דבמקום מצוה לא גזרינן אמירה לעבד"ם שבות.